

ZADNJA IZMENA

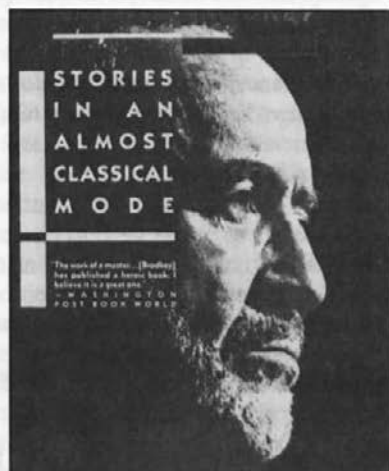
Harold Brodkey

Na valovih

V spenjeni brazdi motornega čolna iz enega od luksuznih hotelov se je gondola zazibala z elegantnim neravnovesjem. Visoki, suhljati, prikupni moški, ki je sedel v gondoli, se je oprijel stranic malega lesenega plovila in rekel svoji sedemletni hčerki: "Drži se." Gondole so preživela stvar, je pomislil.

Nosil je belo športno majico. Nekdaj je bil šesti teniški igralec v Združenih državah in se je poročil z bogatim dekletom; od teniških krogov se je poslovil pred petimi leti in poroka se je končala z ločitvijo dvanajst mesecev predtem. Zdaj je poučeval ameriško zgodovino na neki ameriški šoli v Rimu in igral tenis s člani diplomatskega zbora. Še vedno se je držal bralnih navad, ki si jih je svojčas začrtal v upanju, da si bo z njimi pridobil inteligenco ali, če te ne, vsaj izobrazbo. Obdarjen s krepkim telesom in dobrimi živci se nikdar ni toliko trafil s svojo nevednostjo, da se ne bi mogel izvleči z občutkom lastne vrednosti; potem pa si je v četrtem letu po poroki, ko je šlo s tenisom in zakonom navzdol, začel obupno želeti, da bi o vsem kaj več vedel. Umiril se je in začel brati filozofe, psihologe, zgodovinarje, pesnike, kritike. Nobene jasne predstave ni imel o tem, kaj naj bi počel kot izobraženeec, kot samovzgojeni intelektualec, in sklenil je, da bo učil. Zapustil je ženo, ni mu bilo do tega, da bi se prerekal z njo in ni mogel prenašati vznemirjenosti, ki jo je pri njej zbudila njegova preobrazba. Ločitev ga je potrla. Neznansko je pogrešal hčer. Pisal je bivši ženi in jo naprosil, če bi ga mala lahko obiskala. Plačal bi ji pot z letalom v Evropo. Njegova bivša žena je privolila, da jo pusti na to potovanje. Melinda mu je poslala sporočilo, napisano z velikimi črkami: "BOVA LAHKO ŠLA POGLEDAT BENETKE OČI?"

Sedela je ob njem v gondoli, belopolta, drobnih kosti, z ravnimi obrvmi, ki jih je imela po njem, in zelenimi očmi po materi. Rusastosvetli lasje so bili njeni. In topa

kljubovalnost, s katero je vztrajala v vljudnem, neživljenjskem obnašanju do Henryja, prav tako. Bil je četrti dan njenega obiska in njun drugi dan v Benetkah.

Bolela ga je glava. Sedel je zgrbljen, z dlanmi med koleni. Nejevoljno se je spraševal, kako zmorejo Benečani živeti dan za dnem s to varljivo in vodeno sparino, vročino, z begotno obilico odbleskov, vonjev, igrivih arhitekturnih detajlov, s to nezdržljivo mešanico nesnage in baharije, s tihim srebrnkastim zrakom, razkrojem, zgodovino in vzdušjem pregreh. V resnici pa, je osramočen pomislil, se samo dolgočasi. Vražje puščobno je bilo preživljati toliko ur v otrokovi družbi.

Tisto jutro sta bila v Ca' d'Oro. Henry je rekel: "Ali ni lepa? Velja za eno najlepših hiš v Evropi."

"Lepa je," je rekel otrok.

Ko je postal pred Mantegno, je postala nestrpna. "Povej mi zgodbo s te slike, oči," je rekla.

"Tisti mož, ki ga streljajo s puščicami, je svetnik," je rekel.

Toliko stvari v Benetkah je bilo neprimernih za otroka.

Nemara pa je bil napaka, ta izlet: gibanje je polovica otrokove prisrčnosti. Umirjeni otroci – na vlakcu, za jedilno mizo, v gondoli – so okleščeni: omejenost njihovega intelekta in predirnost njihovega glasu gresta na živce.

Ko sta zapustila Ca'd'Oro, sta si najela gondolo in se vkrcala na Canal Grande. Henry je, ko je opazil otrokov ugasli pogled in pobešene ustnice, vprašal: "Saj menda nimaš morske bolezni?" In napeljal: "Nekateri ne marajo gondol. Če ti je v gondoli zoprno, greva lahko na suho."

"Kaj če bi kosila?"

"Pozabil sem," je rekel Henry. "Zdajle je tvoj čas kosila. Lahko zdržiš toliko, da pridemo do Svetega Marka? Tam vem za restavracijo."

Ko je gondoljer spet povzel svoje enakomerne zaveslaje, se je Melinda obrnila k Henryju – naklon glave nad rameni je izpričeval melanholijo – in s slabotnim glasom vprašala:

"Zakaj so zgradili Benetke na vodi?"

Henry je odgovoril prez pomisleka:

"Zaradi varnosti."

"Je na vodi varno?"

Henry, ki so ga študentje enajstega semestra zgodovine oboževali in zaupali njegovim sodbam, je rekel:

"No ja, otroci lahko padejo noter. Tukajšnji prebivalci pa so hoteli biti varni pred vojskami."

Otrok je vprašujoče čakal.

Henry je razmišljal, kako neučinkovito plovilo je gondola, brez gredlja (uvita osminka, zapis glasbe voda). Zdrznil se je iz sanjarjenja. "Vojske se ne morejo bojevati in plavati obenem."

"Lahko bi prišle v majhnih ladjicah," je rekla mala.

Henry si je otepel prah s hlač na kolenih. "Benečani so lahko izpluli in prevrnili majhne ladje, še veliko stvari so lahko naredili malim ladjicam. Benečani niso imeli tisoč let nobenih težav z vojskami." Nasmehnil se je, da bi prekril morebitne pomanjkljivosti v razlagi – zmeraj se je neomajno zanašal na prikupnost svoje pojave.

"Tisoč let?" je vprašala mala.

"Ja," je rekel prepričljivo, "tisoč let."

Mala je zamižala na eno oko in ga pogledala z drugim. "Je to dolgo, oči?"

Henry je pogoltnil vzdih. "Ti bom povedal," je rekel. "Vzemiva babico Beecher. Tebi se zdi stara, kajne?" Henry je s pogledom prikoval njeno pozornost. "Predstavljam si zdaj *njeno* babico. In tako nazaj do *dvajsete* babice. To je mnogo babic, se ti ne zdi?"

Zdelo se je, kot da sta njegov in otrokov pogled brezupno sklenjena. Potem je videl, kako so se oči dekletca zlagoma zazrle drugam.

Počasi je stegnila roko nad vodo; opazovala je, kako senca roke spreminja oblike na valovih, pozlatelih od sonca. Bila je neživa kot kak mozaik, a je vendar spregovorila: "So palače tako vegaste zato, ker so tako stare?"

Henry je rekel: "No, so in niso." Premolknil je, potem pa zavzeto nadaljeval: "Stavbe so stare, res je, ampak to še ni vsa zgodba. Otoki, na katerih stojijo, so bili blatne peščine – samo majčkeno so gledali iz vode in Benečani so jih povečali tako, da so metali skale in hlode in odpadke –"

"Opadke – fuuj!" Mala se je prijela za nos.

"Tako," je rekel oče, "so otoke povečali. A z leti jih morje počasi spodlizuje. Valovi so kot majhni jeziki," je nenadoma zašel v poezijo. "Odjedajo otoke po koščkih, otoki tonejo in stavbe se zveznejo." Škoda, ker je še premajhna, je pomislil Henry, da bi ji povedal, da se sonca, zvezde, ljudje, inteligenca in sleherni delček stvarstva začena z zakonom v kaosu in ostari v kaos.

Melinda mu je požmerila v obraz. "Ali se Benetke podirajo, oči?" je vprašala.

"Hm – ja in ne," je rekel Henry. "*Tonejo*, vendar zelo počasi."

"Maa, oči, ti grozno veliko veš," je rekla z obupanim navdušenjem.

Henry je začutil, kako mu je obraz zagorel v rdečici. Rekel je: "V vsakem vodniku lahko prebereš ..." Ni izrekel do konca. Strmel je v baročne palače vzdolž tamkajšnjega novejšega kraka Canala Grande, palače, zaznamovane z opoldanskimi sencami, ozaljšane z napušči, pilastri in balustradami, žalostne.

"Dokler bova tu, se ne bodo podrle?" je vprašala mala. Majčkeno se je nasmejala.

Si želi, da bi se Benetke podrle? Henry je rekel: "Ne. Ne bodo se podrle." Razočaranje je prebral z njenega obraza. Rekel je: "Tisti veliki zvonik na Piazzu, saj veš – rdeči zvonik? Nekoč se je podrł ... V času Henryja Jamesa. Pred kakimi šestdesetimi leti."

Melinda ga je gledala, tako se mu je zdelo, s pričakovanjem. Želela je slišati še kaj več o propadu Benetk. Ljubi bog, zakaj je otrok želel zlo temu prikupnemu mestu,

zgrajenem na blatu in odpadkih? Je morda, ogoljufana, zamerila svetu odraslih in upala, da ga bo razdejal? Henryja je stisnilo pri srcu: mala je bila ogoljufana idealistka. Z bolečino jo je pogledal.

Nadela si je namrščen izraz, ki je nejasno namigoval, da se morda oklepa kakšne napol dorečene ženske misli.

"Kaj je?" je vprašal Henry. "Ali kaj razmišljaš? Kaj razmišljaš?"

Mala je osuplo odkimala in potegnila ramena skupaj.

"Lahko mi poveš," je spodbudno rekel Henry.

"Potem boš jezen," je rekla.

"Jaz?" Premolknil je. Počasi je rekel: "Nič zato, če bom jezen. Očetje in hčerke se lahko razjezijo drug na drugega, če hočejo. To ni nič hudega. Ne moremo hoditi skozi življenje v strahu drug pred drugim." Melinda je proučevala svoj palec. "Dobro, če bi se ujezil, bi mogoče kričal in krilil z rokami in čmoknil v Canal Grande – ali ne bi bilo to smešno?"

Melinda je bila tiho.

"Kar začni," je rekel Henry. Sklonil se je bliže. "Poskusi me ujeziti. Boš videla, kaj bo."

"Se preveč bojim."

"Mene?"

"Ne vem," je rekla obzirno. Vtaknila je kazalec v vodo. Henry je videl samo njeno teme.

Začutil je naval nedolžnosti, ki spremlja občutek, da smo narobe razumljeni. "Voda je umazana!" je vzkliknil.

Melinda je vzela prst ven in ga položila v drugo dlan v naročju, kaplje vode so ji potemnile bledomodro krilo.

Henry je rekel: "Ne vidim, kaj bi mi lahko povedala takega, da bi bil še bolj jezen kot zdaj, ko mi *ne* poveš."

Melinda je zašepetala: "No, prav ..." Gondola se je zazibala. Mimo je prikrehetalo nekaj reševalnemu čolnu podobnega, na motor in zvrhano naloženo s kartoni kokakole. "Benetke mi niti niso všeč."

Pričakoval je, da bo rekla – njegovo upanje v to je raslo od trenutka, ko je spoznal, da si želi, naj se Benetke podrejo – kaj bolj razvidnega, nekaj kot priznanje, da jo žalosti, ta razdalja, ki je nastala med njo in Henryjem po ločitvi, nekaj takega kot: "ne maram, da z mamico ne živita več skupaj," kaj tako iskrenega.

Rekel je:

"Ti si želela priti v Benetke! Sama si se spomnila!"

"Ni tako, kot sem si predstavljala, da bo," je rekla. "Tu ni nič pravo, razen vode."

Henry je odprl usta, potem se je iz njih usul smeh. Smejal se je precej dolgo. Stresnil se je: bi se Melinda zmenila za to, da je mesto *nepravo*, če je Henryjev odhod od doma ne bi bil izučil, da je ponarejenost povsod? Pomežiknil ji je sočutno,

ljubeznivo.

"Zakaj si se smejal?" V obraz je bila rožnata od prizadetosti.

"Ker se mi je zdelo duhovito, kar si povedala." Gledal jo je.

"Veš, kaj pomeni 'duhovito'?"

"Ne."

"Nekaj resničnega – bolj ali manj – kar ljudi preseneti in jih spravi v smeh. To je duhovito."

"Sem res?" je rekla.

"Res ... Ampak, Melinda, za Benetke vseeno velja, da so lepe, četudi so nepravde," je rekel Henry.

Mali se je obraz spotegnil, kot da je njegove besede vzela za karanje.

Henry je z občutkom nespretnosti, ki ga je obšel vselej, kadar ga je prosila, naj ji pomaga okrog katerega njenih drobnih gumbkov, skušal prav obrniti stvari. "Ampak voda ti je všeč?"

"In golobi," je rekla mala, ki bi mu rada ustregla.

"Zakaj? Ali so pravi?"

"Ja," je rekla mala in vneto prikimala.

Zakaj je bila videti tako pričakujoča? *Vdam se*, je pomislil Henry in se izčrpano, naveličano zasmejal. Melindin obraz se je spet rožnato ozaril, počasi. Zgladila si je krilo. Zdelo se je, kot da se je v njej prižgal blag žar. Rekel je:

"Pa ne bova ostala tu, če ti ni všeč. Lahko greva v Pariz."

"Pariz?" Žar je zasijal in se takoj zatem omračil. "Če želiš," je dejal, zazrt v njeno naročje.

Henry je zamrzil njeno blede olikanost. Prve dneve njenega obiska je mislil, da je še vedno šokirana, ker očka-in-mamica nista več v eno zvezana, topla zver; rekel si je: "Morala se bo navaditi name kot posameznika." Ni pričakoval, da bo tako dolgo olikana in plaha do tega posameznika. Začel je ragljati besede kot kramar, ki bi rad zmedel kupca. "Šla bova plavat – na Lido – danes popoldne. Vzela bova motorni čoln do tja. Plavala bova v 'pravi' vodi, zvečer bova večerjala in pakirala in si privoščila kakšen sladoled, jutri pa odletiva v Pariz. Leteli bomo čez Alpe. Videla boš Alpe – nisi jih še videla. V Pariz bova prišla ravno za kosilo. Kosila bova zunaj, na ulici –"

"Vem. Sem videla po televiziji."

"Pa ti bo všeč?"

Mala je zaskrbljeno rekla:

"Imaš dovolj denarja?"

O moj bog, je pomislil Henry, *pa je res vlekla na uho tiste prepire*. "Ne," je rekel, "ne morem si privoščiti. A to bova naredila, vseeno."

Melinda je dobila velike oči. Obrazek se ji je razlezel od zadovoljstva. Roko si je nesla pred usta in se zasmejala izza dlani.

Henry je rekel:

"Kaj je tako smešno?"

"Ti si smešen, oči. Tako si bogi." Vtaknila je svojo dlan med njegovi in mu uklenila prste z vnetim, prožnim stiskom – dejavna posest. Svetloba je pominevala in poplesavala po labodjem vratu fantastičnega premca gondole. Mala je zavzdihnila. "Oči," je rekla čez čas. "Se spomniš tistega fantka, ki stanuje čez hodnik?" Stanovanja v Državah, kjer živita z materjo, to je mislila. "No, hoče se igrati umazane igrice."

Henry je šel z jezikom čez spodnjo ustnico. Pomislil – kako je čudno ganljivo, da mi otrok zaupa. "A res?" je rekel.

"Ja," je rekla.

"In kaj so to – umazane igrice?" Z očmi je premerjal kotiček neba nad Benetkami; glas je imel umirjen, kot psihiater.

"Saj veš."

"Primer mi povej."

"E, hoče, naj grem z njim v shrambo in se slečem."

Gondola je zdrsula pod Ponte dell' Accademia. Henry je rekel:

"A tako?"

Melinda je rekla: "Ja," in prikimala.

Henry je preselil pogled na drug nebesni kotiček. "Je to vse?" je vprašal.

"Prav neumen je," je rekla tjavdan. "... Hoče, da bi se trebuhalo."

Henry je slišal pridušen topot korakov na lesenem mostu. "Se ti rada trebuhaš?"

Melinda je rekla: "Včasih." Odsunila je pramen las, ki ji je bil padel na lice.

"Ampak ne maram se igrati teh igric z njim."

Pogledala je gor k očetu, namrščena. "Če se nočem igrati tega, se ujezi."

"Zakaj te to vznemirja? Kaj tebi mar, če se ujezi?"

"Veš, ni mi všeč, če se preveč ujezi. Rabim ga, da se igra z mano, kadar mi postane dolgčas."

"Je dolgčas tako grozen?" je nekoliko glasneje rekel Henry.

"Odkvisno."

Henry je pomislil: *Hoče me kaznovati, ker sem jo zapustil. Moj bog. V spomin si je pribeležil, da mora prebrati kaj o motenih otrocih. Rekel je, zaslanjaje oči z dlanjo: "Ne hodi v tisto shrambo!"*

Melindi je osuplo ušel nehoten, zvonek smehec. Z rožnato prepadlostjo je strmela vanj.

"Kaj je smešno?" je vprašal Henry.

"Ti si!" je zavpila mala. "Kaj si pa misliš! Poljubiti me hočeš!" Prameni las na čelu so poskočili v srebrnkasti svetlobi. Razširila je prste prek ust in lic, da bi jih skrila pred njim.

Osončena panorama se je zožila v bogat oval, sredi katerega je plaval hčerin obraz, deloma zastrt s prsti. "Uganila si," je rekel Henry osuplo.

Drget je spreletel malo okrog ramen; glas nekje med pridušenim vzkrikom in smehom je prišel izza njenih prstov.

Vzdolž kanalov, na robu njegovega pogleda, so migotale Benetke na svojih

negotovih otokih, ki so jih oblegali pogoltni in zaščitniški in zaudarjajoči oblivi morja. Poljubil je Melindi ročice, in ko jih je umaknila, jo je poljubil na lice, na nos, na brado.

Gondola je plula proti obmorskemu robu Piazzette. Melindi, izčrpani od smejanja, je glava obležala na Henryjevih prsih. Njena roka mu je padla prek trebuha. "Pri Piazzii sva," je rekel Henry.

Melinda se je sede zravnala, si šla z roko do las. Omotična je zrla v bližajočo se brežino, kamnite plasti perspektive, ki se je odpirala mimo krilatega leva, palačo v rombastem vzorcu, benigne odpadke bizantinske navlake, bronaste konje, zlate kupole, kupolice, zastavne drogove, golobe. Mala je ljubeznivo govorčila: "*Ciao, piazza. Ciao, kosilo. Ciao, golobi.*"

Prevedel Zdravko Duša, spremno opombo napisal Andrej Blatnik

Zgodba *Na valovih* (katerega bralcev utegne po vzdušju spomniti na *Mišjo nedeljo* Branka Gradišnika) prihaja iz knjige s pomenljivim naslovom *Stories in an Almost Classical Mode* (1988), vendar jo je Brodkey objavil že 4. septembra 1965 v New Yorkerju. Čeprav je tam prvič izšla tudi večina drugih zgodb iz te zajetne zbirke, to sploh niso tipične newyorkejske *mainstream* 'zgodbice'. Ne, pravzaprav so zelo blizu literarnemu 'robu' in morda je tudi to povzročilo, da je Brodkey postal veliko ime ameriške proze (pravzaprav za zdaj edino nesporno 'veliko' ime) šele s to, torej svojo drugo (prva, *First Love and Other Sorrows*, je izšla že 1958) knjigo, ki povzema zgodbe več kot dvajsetih let, svojo kakovost potrdil in priljubljenost utrdil pa tri leta kasneje z monumentalnim romanom *The Runaway Soul*. Te 'skorajda klasične' zgodbe so, kajpada, zgodbe iz življenja, pa naj bo to zajeto v enem samem kratkem izseku ali pa v desetletjih, in nemalo jih je nemara res avtobiografskih. Če si predstavljate Bernarda Malamuda, ki piše o junakih Raymonda Carverja, ki se ukvarjajo z nekaterimi problemi junakov Henryja Millerja ... Potem vseeno še niste prišli do Brodkeyja, ste pa nekoliko bliže. Dodatno zanimivost tega pisanja pa je mogoče videti v njegovem nagnjenju do preproste naracije, ki je ni sram sklepov v slogu 'to je vse, kar lahko povem ob tej priložnosti' in ki pomeni dobrodošel kontrapunkt hiperliterarnosti nekaterih Brodkeyjevih sodobnikov, hkrati pa ne zapušča svoje slogovne (p)osebnosti. **Harold Brodkey** se je rodil v Stantonu, Illinois, leta 1930, diplomiral na Harvardu, dobil vrsto štipendij in nagrad, učil kreativno pisanje.